

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

ПАРШИНА ЮРІЯ ІВАНОВИЧА

«Забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: концепція та методологія», представлена на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковою тематикою

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається тим, що проблема сталого економічного розвитку національного господарства в умовах сучасної економічної глобалізації набуває особливої важливості, оскільки без чітких цілей та орієнтирів руху досягнуті результати можуть бути втрачені, а тренд у розвитку може набути негативного характеру. Глобальна фінансово-економічна криза показала, що основною умовою успішного соціально-економічного розвитку будь-якої держави є створення умов щодо забезпечення сталого економічного розвитку.

Однак на цей час не знайдено ефективних шляхів формування управлінських рішень щодо забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства. Про це свідчать наявність нерівномірностей та диспропорцій у розвитку національного господарства. При цьому слід зазначити, що не завжди при формуванні управлінських рішень враховуються економічні, соціальні та екологічні аспекти у розвитку національного господарства.

При проведенні досліджень стабільності економічного розвитку національного господарства доцільно використати системний підхід, що дозволить представити національне господарство як складну економічну систему з урахуванням упорядкованості її складових елементів. Вирішення

проблеми забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства потребує розробки нових наукових підходів, методів та моделей, які мають сформувавши наукові основи обґрунтування стратегічних рішень.

У зв'язку з цим ґрунтовного дослідження потребують питання щодо формування концептуальних, методологічних та прикладних основ забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства.

Актуальність теми дисертації підтверджується зв'язком проведеного дослідження з науковими програмами, планами та темами Університету імені Альфреда Нобеля, Інституту економіки промисловості НАН України, Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Західнодонбаського інституту економіки і управління, РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» та ін. У цих дослідженнях автором обґрунтовано теоретичні, методологічні та прикладні основи забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі автором сформовано категоріальний апарат забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства; виокремлені фактори та встановлені складові забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства; узагальнені концептуальні підходи до забезпечення сталого економічного розвитку та сформовані факторні системи впливу на процеси економічного розвитку національного господарства; розроблено концептуальну схему забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства; удосконалено інформаційне забезпечення вибору варіантності управлінських рішень, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства; обґрунтовані методичні підходи до оцінювання економічного розвитку та ідентифікації ефектів прискорення у розвитку національного господарства; удосконалено концептуальну модель оцінки економічного розвитку та здійснено аналіз економічного розвитку національного господарства та його підсистем;

обґрунтовано методичний інструментарій моделювання економічного розвитку та згруповані підсистеми національного господарства, а також досліджені взаємозв'язки з визначенням особливостей розвитку цих підсистем; удосконалено модель кількісної оцінки нерівномірностей економічного розвитку національного господарства; удосконалено механізм забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства; розроблено методичний підхід до оцінки рівня упорядкованості системи національного господарства; сформовано систему забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства та запропоновано послідовність реалізації управлінських рішень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації

Методологічну основу дисертаційної роботи складають основні положення економічної теорії, концепції стратегічного управління, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем сталого економічного розвитку та стратегічного управління. Завдяки використанню системного, аналітичного та синергетичного підходів обґрунтовано необхідність комплексного використання економічних механізмів забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства. Використання таких методів, як методи індукції та дедукції, історичний та логічний методи, методи когнітивного моделювання, методи аналізу, синтезу та абстрагування, методи кластерного аналізу, методи обробки статистичних даних, розрахунково-аналітичні та порівняльні методи, методи обґрунтування факторів та оцінювання їх впливу на стан економічного розвитку, кореляційно-регресійні методи, методи економіко-математичного моделювання, графічні й табличні методи, рефлексивні методи, експертні методи та методи прийняття рішень та абстрактно-логічні методи дозволили сформулювати наукові положення, висновки та практичні рекомендації.

Ряд сформульованих в дослідженні наукових положень, висновків та методичних підходів є новими у пізнанні економічних процесів і явищ, становлять вагомий внесок у розвиток економічної науки.

Наукова новизна дисертаційної роботи

Результати ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, авторефератом здобувача та його науковими працями дозволяють визначити наявність положень, які характеризуються науковою новизною. На нашу думку, найбільш вагомими науковими досягненнями можна вважати такі:

- автором запропоновано концептуальну схему забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства, яка ґрунтується на теоретичних положеннях та доведень науковій гіпотезі щодо упорядкованості економічної системи національного господарства, що досягається за рахунок зменшення ентропії цієї системи шляхом збалансованого обміну інформацією із навколишнім середовищем (125–146 стор.);

- в дисертації розроблено методичний підхід до оцінки рівня впорядкованості системи національного господарства, який базується на інтегральному ентропійному індексі (328–345 стор.). Використання запропонованого підходу дозволяє враховувати сукупну взаємодію соціальної, економічної та екологічної складових й кількісно визначати упорядкованість системи національного господарства відповідно до розробленої та науково обґрунтованої шкали;

- в роботі сформовано систему забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства, яка складається з трьох підсистем: аналітичної, керуючої та результативної (347–358 стор.). Аналітична підсистема дозволяє визначати нерівномірність економічного розвитку національного господарства, керуюча підсистема дозволяє сформувати стратегічні рішення щодо забезпечення сталого економічного розвитку та результативна підсистема дозволяє оцінити зміну рівня упорядкованості

національного господарства. Аналітична підсистема дозволяє визначати нерівномірність економічного розвитку національного господарства на підставі запропонованого комплексу показників. Керуюча підсистема ґрунтується на концептуальних положеннях та принципах збалансованого економічного розвитку й дозволяє сформулювати стратегічні рішення щодо забезпечення сталого економічного розвитку за рахунок адаптації до змін зовнішнього середовища і зменшення нерівномірностей та змін характеристик процесів економічного розвитку. Результативна підсистема дозволяє оцінити зміну рівня упорядкованості національного господарства;

- розроблені і запропоновані автором складові забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства, які згруповані за функціональним спрямуванням з виокремленням груп економічних, соціальних та екологічних факторів (63–65 стор.). Використання запропонованих інструментів, комплексу методів та моделей, дозволяє розробити заходи із забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства за принципом логічної послідовності;

- запропоноване автором інформаційне забезпечення вибору варіантності управлінських рішень, до якого введено елемент варіантності, сформований за принципом поєднання комбінованого методу проведення експертизи та системи комплексної перевірки експертних оцінок, що дозволяє обґрунтувати пріоритетність управлінських рішень, реалізація яких спрямована на забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства (147–163 стор.);

- науковою значущістю та прикладною цінністю характеризуються методичні підходи до оцінювання економічного розвитку національного господарства, особливість яких полягає у комплексності дослідження в умовах стохастичного впливу факторів зовнішнього середовища й здійснення аналітичної обробки економічної інформації. Використання цих підходів дозволяє визначати ефекти прискорення економічного розвитку та групувати підсистеми національного господарства (167–186 стор.);

- пошукувачем запропонована концептуальна модель оцінки економічного розвитку, яка включає інтегральний показник розвитку, що дозволяє врахувати значну кількість факторів і обумовлює результативність використання такої моделі у вигляді формування аналітичної основи прийняття стратегічних рішень щодо забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства (187–197 стор.);

- в роботі запропоновано концептуально-методичний підхід та інструментарій для моделювання економічного розвитку національного господарства, використання якого в ході проведення досліджень дозволило здійснити групування підсистем національного господарства з визначенням екстенсивних та інтенсивних факторів економічного зростання (229–276 стор.);

- пошукувачем розроблено наукові положення та методичний підхід до кількісної оцінки нерівномірностей економічного розвитку національного господарства, який базується на поєднанні складових показників поляризації, асиметрії та диспропорції (277–298 стор.) і характеризується комплексністю та системністю. Практичне використання запропонованого підходу дозволило згрупувати підсистеми національного господарства за рівнем нерівномірності економічного розвитку відповідно до сформованої шкали;

- фундаментальною і прикладною значущістю характеризується запропонований механізм забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства, який поєднує сукупність наукових підходів та гіпотез, методів, моделей і засобів, що дозволяє сформулювати стратегічні рішення, спрямовані на забезпечення сталого економічного розвитку (302–305 стор.);

- на підставі системного підходу та глибокого семантичного аналізу автором розкрито сутність поняття сталого економічного розвитку національного господарства та його забезпечення (28, 33, 85 стор.). Поняття сталого економічного розвитку національного господарства пропонується розглядати як специфічний процес зміни підсистем національного

господарства за рахунок попередження нерівномірностей розвитку за комплексом економічних, екологічних та соціальних показників, а його забезпечення – як процес формування і впровадження науково обґрунтованих управлінських рішень, реалізація яких дозволяє підвищувати упорядкованість системи національного господарства та визначати умови збалансованого економічного розвитку підсистем національного господарства в стратегічній перспективі;

- пошукувачем запропоновано комплексний підхід до дослідження економічного розвитку національного господарства на базі системного, ентропійного та когнітивного підходів і який передбачає побудову фазових траєкторій економічного розвитку національного господарства та структурування інформації у вигляді сукупності показників факторних підсистем, що дозволяє здійснювати аналіз процесів економічного розвитку та виділяти групи найбільш впливових факторів на процеси економічного розвитку з визначенням умов забезпечення сталого розвитку національного господарства (118–119, 130–137 стор.).

Наведені в дисертаційній роботі теоретичні розробки, сформульовані автором методологія, концептуальні та методичні підходи є внеском у розвиток теорії і практики управління національним господарством та вирішують важливу наукову проблему теоретико-методологічного обґрунтування та практичної реалізації системи забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства.

Практичне значення результатів дослідження

Отримані в дисертаційній роботі наукові результати можуть є придатними для використанні при формуванні стратегічних рішень та реалізації механізмів забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства. Практична цінність дисертації визначається адресною спрямованістю конкретних пропозицій для різних рівнів управління національним господарством.

Науково-практичні рекомендації знайшли практичне застосування у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки (довідка від 2.11.2015 р. №178-11-02/15); Торгово-промислової палати України (акт від 12.05.2016 р. №3546); Департаменту економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка від 08.10.2015 р. №1646/0/31-15); Запорізької обласної державної адміністрації (довідка від 05.11.2015 р. №08-26/2963); Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (довідка від 22.09.2015 р. №86-9Г4-144); Інституту економіки промисловості НАН України (довідка від 25.04.2013 р. №127/412); Західнодонбаського інституту економіки і управління (довідка від 22.06.2012 р. №175/16); Вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля» (довідка від 25.06.2013 р.); РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (довідка від 15.05.2014 р. №170).

Результати досліджень використовуються у навчальному процесі Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет» при викладанні дисциплін «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків», «Інформаційні системи та технології», «Математичне моделювання економічних систем», «Моделювання в управлінні соціально-економічними системами» (довідка від 27.04.2016 р. №7-16) та Вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля» при викладанні дисципліни «Інформаційні системи і технології в менеджменті» (акт від 07.10.2015 р. №872). Теоретичні та методичні розробки автора введено як підрозділи до навчального посібника «Інформаційні системи і технології в менеджменті» з грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист від 06.12. 2011 р. №1/11–11446).

Оцінка повноти викладення дослідження в опублікованих роботах

Основні наукові положення та результати дослідження достатньо повно розкриті автором у 52 наукових працях, загальним обсягом 59,67 др. арк., з яких особисто автору належить 43,16 др. арк. Результати дослідження пройшли апробацію на наукових конференціях різних рівнів.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел з 583 найменувань на 61 сторінці і 10 додатків на 42 сторінках. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та пропозицій дисертаційної роботи.

Зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи високий науковий рівень виконаного дослідження, вважаємо за необхідне виділити деякі моменти і положення, що мають дискусійний характер:

1. Слід зазначити доцільність використання когнітивного підходу до визначення факторів, які впливають на економічний розвиток, та побудовану когнітивну модель (с. 117), а також когнітивну карту із групуванням факторів за основними складовими розвитку (с. 122). Автором сформовано інформаційну базу оцінки складових розвитку (табл. 2.8, с. 121) та запропоновані основні дії щодо зміни вершин когнітивної карти (табл. 2.9, с. 124). Але незрозуміло, на яких саме факторах потрібно зосередити увагу при формуванні рішень, спрямованих на підвищення упорядкованості системи національного господарства.

2. При розгляді передумов формування системи забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства (параграф 1.4), автором наведено результати аналізу стану економічного розвитку України порівняно з іншими державами за комплексом показників та індексів (с. 66–67), які ґрунтуються на даних Світового центру з геоінформатики та сталого

розвитку і Державної служби статистики України. Однак, вважаємо, що додаткового обґрунтування і пояснення потребує перелік обраних для порівняння країн.

3. Автором в ході досліджень було сформовано інформаційну базу за період 1990–2014 рр. (табл. 2.11, с. 135) та побудовано фазову траєкторію економічного розвитку (рис. 2.10, с. 136). У подальших дослідженнях, зокрема при визначенні рівня економічного розвитку за інтегральним показником та при побудові відповідної фазової траєкторії, був прийнятий до розгляду період 2005–2014 рр. (рис. 3.8, с. 202). На нашу думку було б доцільним надати пояснення стосовно обраних періодів часу.

4. Оцінка нерівномірностей економічного розвитку є важливим елементом у проведенні досліджень сталого економічного розвитку національного господарства і характеризується новизною методичний підхід до кількісної оцінки нерівномірностей економічного розвитку національного господарства (с. 288), на основі запропонованої автором моделі та послідовності розрахунків показника нерівномірності (с. 289–291). Але варто було б обґрунтувати виділення нормативних діапазонів визначених для оцінки рівнів нерівномірностей (рис. 4.19, с. 291) для таких складових як асиметрія, диспропорція та поляризація.

5. Слід погодитися з думкою автора, що процес формування управлінських рішень, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку, має розглядатись із системних позицій, домінуючим елементом якого є аналітична обробка інформації з використанням комплексу економіко-математичних моделей для наукового обґрунтування таких рішень (с. 304). Також зазначено (с. 304), що формування таких рішень потребує якісного інформаційного забезпечення з упорядкованою інформацією та сучасними технологіями щодо її аналітичної обробки. Автором запропоновано використання інтегральної оцінки якості інформаційної бази на рівні підсистем національного господарства (с. 307–308), але, вважаємо, що доцільним було б надати авторське пояснення щодо визначення рівнів

якості інформаційного забезпечення (табл. 5.4, с. 308).

6. Науковою цінністю характеризується запропонований авторський підхід до визначення рівня упорядкованості системи на підставі сформованого інтегрального індексу, який є основою для аналізу забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства. Важливим результатом є кількісна оцінка упорядкованості системи національного господарства у цілому та за окремими складовими (табл. 5.9, с. 339). Але автор не надає пояснень чому подальші дослідження упорядкованості системи національного господарства проведені за такими показниками як «Випуск товарів та послуг», «Споживання основного капіталу», а також «Оплата праці найманих працівників» (табл. 5.12, с. 343).

Зазначимо, що наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки, наукової новизни, значущості та прикладної цінності проведеного дослідження.

Загальний висновок по дисертаційній роботі щодо її відповідності встановленим вимогам

Дисертаційна робота «Забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: концепція та методологія», яку виконав Паршин Юрій Іванович, вирішує важливу наукову проблему обґрунтування теоретичних, методологічних засад та розробку прикладних рекомендацій щодо забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства.

У дисертаційній роботі враховані вимоги, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук; показано актуальність обраної теми; положення, висновки та рекомендації, що сформульовані в роботі, є обґрунтованими, достовірними, містять наукову новизну та доведені до практичного використання у формі методичних рекомендацій. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертації.

Виходячи з викладеного вище, можна зробити висновок, що

дисертаційна робота Паршина Юрія Івановича «Забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: концепція та методологія» і автореферат повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, у тому числі пп. 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», яке затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент

Доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник завідувача відділу
міжрегіонального економічного розвитку
Українського Причорномор'я
Інституту проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень
НАН України

Лайко О. І.

Підпис д.е.н., с.н.с. Лайка О.І.,
засвідчую:
Вчений секретар
Інституту проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень
НАН України, д.е.н., с.н.с.

Хумарова Н.І.